

Anna Kontula vas ym.

Lakialoite laiksi sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annetun lain 4 ja 5 §:n muuttamisesta

Eduskunnalle

ALOITTEEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Aloitteessa ehdotetaan sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annetun lain muuttamista siten, että laissa määriteltäisiin maksuttomiksi sosiaali- ja terveystalviksi myös mielenterveyslain tai päihdehuoltolain perusteella määrätty tahdosta riippumaton hoito sekä tahdosta riippumattomaan psykiatriseen hoitoon määräämisen edellytysten selvittämiseksi järjestettävä tarkkailu.

PERUSTELUT

Täysi-ikäinen henkilö voidaan määrätä mielenterveyslain (1116/1990) tai päihdehuoltolain (41/1986) nojalla tahdostaan riippumattomaan psykiatriseen sairaalahoitoon. Vuonna 2019 Suomessa ilmoitettiin 7 866 tahdosta riippumatonta hoitojaksoa.¹ Vaikka hoito ei perustukaan vapaaehtoisuuteen, palveluita ei ole säädetty asiakasmaksulaissa sosiaali- ja terveydenhuollon palveluista (734/1992) maksuttomiksi. Palveluntarjoaja voi siis halutessaan periä asiakkaalta maksun myös tahdosta riippumattomasta hoidosta.

Käytännössä sairaanhoitopiirit perivät tahdosta riippumattomasta hoidosta asiakasmaksun kuten muistakin palveluistaan. Esimerkiksi Helsingin yliopistollisessa sairaalassa psykiatristen potilaiden lyhytaikaisen laitoshoidon maksu on 17,90 euroa vuorokaudessa ensimmäisen kymmenen potilaalle maksullisen vuorokauden ajan ja pitkäaikaisen laitoshoidon maksut peritään potilaan tulojen perusteella niin, että asiakkaalle jää kuukausittainen 110 euron käyttövara.²

-
- 1 Tahdosta riippumattoman hoidon hoitojaksot 2019. Sotkanetin tulostaulukko. Sisältyy tutkimukseen Suomalaisen aikuisväestön terveyskäyttäytyminen ja terveys. Viitattu 15.2.2022. https://sotkanet.fi/sotkanet/fi/taulukko?indicator=NcwxCoAwEADBF52QmGCxH1Abn5BKLS4kiBLR13uN7bBsoJ_QJznWgflFxiV5fOelisSCaEP3324zi3RD82-H2WWWEc8ZkqtIsWGrHw==®ion=s07MBAA=&year=sy6rAgA=&gender=t&drillTo=5069
 - 2 Helsingin yliopistollinen sairaala 1849/2020. Esitys HUS-kuntayhtymän vuoden 2021 talousarvion muuttamisesta.

Lakialoite LA 12/2022 vp

Sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annetun lain (734/1992) 4 ja 5 §:ssä säädetään maksuttomista sosiaali- ja terveystalveluista. Lain 4 §:ssä luetellaan ne sosiaalipalvelut, jotka ovat asiakkaalle maksuttomia, ja 5 §:ssä ne terveystalvelut, jotka ovat potilaalle maksuttomia.

Lain 5 §:n 2 kohdan mukaan psykiatrisen avohoidon toimintayksikössä annettu hoito siihen liittyvää osittaista ylläpitoa lukuun ottamatta on maksuton terveydenhuollon palvelu. Asiakasmaksulain 4 §:n 7 kohdan mukaan polikliininen päihdehuolto on maksuton sosiaalipalvelu.

Aloitteessa esitetään, että asiakasmaksulain 5 §:n listaukseen maksuttomista terveystalveluista lisättäisiin mielenterveyslain (1116/1990) 2 luvussa tarkoitettu potilaan tahdosta riippumaton psykiatrisen sairaalahoidon ja samassa luvussa tarkoitettu tällaiseen hoitoon määräämisen edellytysten selvittämiseksi järjestettävä tarkkailu. Lisäksi aloitteessa esitetään, että asiakasmaksulain 4 §:n listaukseen maksuttomista sosiaalipalveluista lisättäisiin päihdehuoltolain (41/1986) 12 ja 13 §:ssä tarkoitettu sosiaalihuollon toimenpiteenä järjestettävä tahdosta riippumaton hoito ja vastaavasti asiakasmaksulain 5 §:n listaukseen maksuttomista terveystalveluista päihdehuoltolain 11 §:ssä tarkoitettu terveydenhuollon toimintayksikössä toteutettava tahdosta riippumaton hoito.

Tahdosta riippumattomasta psykiatrisesta sairaalahoidosta säädetään mielenterveyslain 2 luvussa. Henkilö voidaan määrätä tahdostaan riippumatta psykiatriseen sairaalahoitoon, 1) jos hänen todetaan olevan mielisairas; 2) jos hän mielisairautensa vuoksi on hoidon tarpeessa siten, että hoitoon toimittamatta jättäminen olennaisesti pahentaisi hänen mielisairauttaan tai vakavasti vaarantaisi hänen terveyttään tai turvallisuuttaan taikka muiden henkilöiden terveyttä tai turvallisuutta; ja 3) jos mitkään muut mielenterveystalvelut eivät sovellu käytettäviksi tai ovat riittämättömiä. Alaikäinen voidaan määrätä tahdostaan riippumatta psykiatriseen sairaalahoitoon myös, jos hän on vakavan mielenterveydenhäiriön vuoksi hoidon tarpeessa siten, että hoitoon toimittamatta jättäminen olennaisesti pahentaisi hänen sairauttaan tai vakavasti vaarantaisi hänen terveyttään tai turvallisuuttaan taikka muiden henkilöiden terveyttä tai turvallisuutta ja jos mitkään muut mielenterveystalvelut eivät sovellu käytettäviksi. Tahdosta riippumattomaan hoitoon määräämistä edeltää lääkärin tekemän tarkkailulähetteen perusteella sairaalassa tapahtuva tarkkailu sekä viimeistään neljäntenä päivänä tarkkailuun ottamispäivän jälkeen annettava tarkkailulausunto ja määräys hoitoon potilaan tahdosta riippumatta.

Psykiatrisesta hoidosta vastaavan ylilääkärin tai muun tehtävään määrätyn psykiatrian erikoislääkärin (alikäisen kohdalla hallinto-oikeuden vahvistamalla) päätöksellä hoitoon määrättyä saadaan pitää hoidossa hänen tahdostaan riippumatta enintään kolme kuukautta. Hoidon jatkamista koskevan päätöksen nojalla potilasta saadaan pitää hoidossa hänen tahdostaan riippumatta enintään kuusi kuukautta. Tämän jälkeen on selvitettävä uudelleen, ovatko edellytykset hoitoon määräämiseen tahdosta riippumatta olemassa.

Päihdehuoltolain mukaista tahdosta riippumatonta hoitoa on terveystalvearvan perusteella terveydenhuollon toimintayksikössä annettava hoito sekä väkivaltaisuuden perusteella sosiaalihuollon toimintayksikössä annettava hoito.

Päihdehuoltolain 2 luvun mukaiseen hoitoon tahdostaan riippumatta voidaan määrätä henkilö, jonka hoidon ja huollon järjestämisessä vapaaehtoisuuteen perustuvat talvelut eivät ole mahdollisia tai ne ovat osoittautuneet riittämättömiksi ja joka 1) ilman päihneiden käytön keskeyttämistä

Lakialoite LA 12/2022 vp

ja asianmukaista hoitoa on hänellä olevan tai hänelle päihteiden käytöstä välittömästi aiheutumassa olevan sairauden tai vamman johdosta välittömässä hengenvaarassa tai saamassa vakavan, kiireellistä hoitoa vaativan terveydellisen vaurion (terveysvaara) tai 2) päihteiden käytön vuoksi väkivaltaisella tavalla vakavasti vaarantaa perheensä jäsenen tai muun henkilön terveyttä, turvallisuutta tai henkistä kehitystä (väkivaltaisuus). Terveysvaaran perusteella annettavasta hoidosta on säännökset päihdehuoltolain 11 §:ssä ja hoidosta väkivaltaisuuden perusteella 12 ja 13 §:ssä. Päihdehuoltolain 11 §:n mukaan terveyskeskuksen vastaava lääkäri tai sairaalan asianomainen ylilääkäri voi toisen lääkärin antaman lääkärinlausunnon nojalla määrätä henkilön tahdostaan riippumatta hoitoon terveysvaaran perusteella enintään viideksi vuorokaudeksi. Päihdehuoltolain 12 §:n mukaan kunnan sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen tehtävään määräämällä viranhaltijalla, jolla on sosiaalityöntekijän ammatillinen kelpoisuus, on oikeus toimielimen vahvistamien perusteiden ja yleisten ohjeiden mukaisesti määrätä henkilö tahdostaan riippumatta hoitoon väkivaltaisuuden perusteella päihteiden käytön katkaisemiseksi enintään viideksi vuorokaudeksi. Päätös, jolla henkilö on määrätty hoitoon tahdostaan riippumatta, on alistettava heti hallinto-oikeuden vahvistettavaksi. Päihdehuoltolain 13 §:n mukaan hallinto-oikeus voi sosiaalilautakunnan esityksestä päättää henkilön määräämisestä hoitoon tahdostaan riippumatta väkivaltaisuuden perusteella enintään 30 vuorokaudeksi, milloin 12 §:ssä tarkoitettu hoitoaika on osoittautunut riittämättömäksi.

Käytännössä päihdehuoltolain mukaista tahdosta riippumatonta hoitoa ei ole aluehallintovirastojen mukaan viime vuosina toteutettu.³

Tahdosta riippumattomassa hoidossa on aina kyse poikkeuksellisesta itsemääräämisoikeuden rajoittamisesta. On kohtuutonta, jos hoitojaksosta aiheutuu potilaalle sellaista taloudellista haittaa, joka voi pahimmillaan johtaa maksukyvyttömyyteen, asiakasmaksujen takaisinperintään ja syvenevään ongelmien kierteseen. Ulosottolaitoksen mukaan pelkästään vuonna 2021 liki 560 000 sosiaali- ja terveyspalveluiden asiakasmaksua päätyi ulosottoon.⁴

Edellä olevan perusteella ehdotamme,

että eduskunta hyväksyy seuraavan lakiehdotuksen:

Laki

sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annetun lain 4 ja 5 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

lisätään sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annetun lain (734/1992) 4 §:ään, sellaisena kuin se on osaksi laeissa 1268/2006, 135/2010, 1311/2014 ja 1505/2016, uusi 7 a kohta ja

3 STM, 2016. Arviomuistio: tahdosta riippumaton hoito ja pakkotoimet mielenterveyslaissa, päihdehuoltolaissa ja muussa sosiaali- ja terveydenhuollon lainsäädännössä.

4 Ulosottolaitos, 2022. Julkisten sosiaali- ja terveyspalveluiden vireille tulleita asiামীriä ulosotossa 2011—2021 (koko maa).

Lakialoite LA 12/2022 vp

5 §:ään, sellaisena kuin se on osaksi laeissa 367/1996, 654/2010, 1329/2010, 468/2015 ja 1201/2020, uusi 2 a ja 2 b kohta seuraavasti:

4 §

Maksuttomat sosiaalipalvelut

Sosiaalipalveluista ovat maksuttomia:

7 a) päihdehuoltolain (41/1986) 12 ja 13 §:ssä tarkoitettu sosiaalihuollon toimenpiteenä järjestettävä tahdosta riippumaton hoito;

5 §

Maksuttomat terveyspalvelut

Terveydenhuollon palveluista ovat maksuttomia:

2 a) mielenterveyslain (1116/1990) 2 luvussa tarkoitettu potilaan tahdosta riippumaton psykiatrinen sairaalahoito ja tahdosta riippumattomaan hoitoon määräämisen edellytysten selvittämiseksi järjestettävä tarkkailu;

2 b) päihdehuoltolain 11 §:ssä tarkoitettu tahdosta riippumaton hoito;

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

Helsingissä 3.3.2022

Anna Kontula vas
Jari Myllykoski vas
Katja Hänninen vas
Juho Kautto vas
Jussi Saramo vas
Aino-Kaisa Pekonen vas
Pia Lohikoski vas
Veronika Honkasalo vas
Johannes Yrttiaho vas
Matti Semi vas
Suldaan Said Ahmed vas